

Studia Biblica Slovaca

Ročník 9

2017

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník IX (2017), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Vedecké kolégium/Advisory board: Reimund BIERINGER (Leuven, B) – Georg BRAULIK OSB (Wien, A) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra, SK) – Massimo GRILLI (Roma, I) – Leslie HOPPE OFM (Chicago, USA)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín, SK)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)
Redaktor pre recenzie: František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie, SK)
Výkonný redaktor: Martina KORYTIAKOVÁ (Roma, I)

Redakčná rada /Editorial board: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Juraj FENÍK (Košice, SK) – Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok, SK) – Róbert JÁGER (Košice, SK) – Peter JUHÁS (Münster, D) – Branislav KEUSKA (Ružomberok, SK) – Róbert LAPKO (Košice, SK) – Libor MAREK (Detroit, USA) – Jaroslav RINDOŠ (Bratislava, SK) – Milan SOVA (Bratislava, SK) – Jozef TIŇO (Bratislava, SK) – Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Dušan Rončák

Obálka: Martin Mičko

Na príprave publikácie sa podieľali Štefan Macko, Zuzana Očkajáková, Cathal Ó Manacháim, Helena Panczová, Július Pavelčík, Daniel Škoviera a Lucilla Mária Tongel'ová SDR.

Príspevky v slovenčine, češtine a v angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenziu prosíme poslať na adresu redakcie *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Upresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné www.biblica.sk.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2017.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Artus charakterizuje neskoršiu vrstvu, ktorá uvádza do rozprávania tému svätosti, postavu Árona a zlyhanie Mojžiša a Árona ako „striktne teokratickú“ v tom, že z rozprávania vylučuje všetky ostatné postavy. Tento výsledok, ktorý pokladá post-kňazské dodatky za najmladšie prvky rozprávania (pričom vychádza z kompozície celku Knihy Numeri, ktorá ju určuje ako samostatnú knihu Pentateuchu), teda popiera výsledok štúdií spred dvadsiatich rokov.

Olivier Artus uzatvára článok tvrdením, že v kompozícii Knihy Numeri sa takto rozlišujú dve hlavné štádiá: stavba Pentateuchu, keď sa podľa hypotézy T. Römera a E. Otta spája kňazský Tritoteuch s Deuteronomiom, a neskoršie perzské obdobie a začiatok helenistického, keď kniha, obsahujúca mnohé legislatívne dodatky, integruje judský i samaritánsky judaizmus (postavy Kaleba a Jozueho), v ktorom je autorita veľkňaza nepopierateľná. No berie do úvahy aj alternatívnu formu judaizmu, ďaleko od chrámu, ktorú symbolizuje dva a pol kmeňa v Zajordánsku.

Adriana Alexyová
doktorandka na RKCMBF UK
Kapitulská 26
814 58 Bratislava
Slovenská republika

BRAULIK, Georg: *Studien zu Buch und Sprache des Deuteronomiums* (SBAB 63), Stuttgart: Katolisches Bibelwerk GmbH, 2016. 312 s. ISBN 978-3-460-06631-1.

Stuttgarter Biblische Aufsatzbände (SBAB) je biblická edícia z vydavateľstva Katolisches Bibelwerk, ktorej jednotlivé zväzky sú kolekciami 15 až 20 nemeckých alebo anglických jazykových esejí, alebo vedeckých štúdií, od učenca z oblasti biblických štúdií či už Starého, alebo Nového zákona. Dlhoročným editorom tejto edície bol Norbert Lohfink SJ, ktorý je aj jej hlavným spoluza-kladateľom spolu s Georgom Braulikom OSB. Dnes už emeritnému profesorovi benediktínovi Braulikovi vyšli v tejto edícii už štyri zväzky. Prvý z nich *Studien zur Theologie des Deuteronomiums* (SBAB 2; 1988) bol v nej starozákonným debutom. Nasledujúce ostatné dva (SBAB 2), *Studien zum Deuteronomium und seiner Nachgeschichte* (SBAB 33; 2001) a *Studien zu den Methoden der Deuteronomiumexegese* (SBAB 42; 2006), dosvedčujú, že Braulikov výskum sa upriamoval na centrum starozákonnej teológie – na Deuteronomium.

Aj štvrtý Braulikov zväzok a už 63. v SBAB, po obsahu (s. 7 – 8) a pred-slove (s. 9 – 10), predkladá dvanásť štúdií (s. 11 – 299), ktoré publikoval v rokoch 2007 – 2015. Ako uvádza nadpis zväzku, všetky príspevky majú spoločného menovateľa – Knihu Deuteronomium, s ktorej výskumom a výkladom Braulik

ostáva celoživotne späť. Rovnako spoločný menovateľ príspevkov „štúdie“ vhodne uvádza, že ide o výskum Deuteronomia. V nich Braulik podrobne skúma jednotlivé slová a slovné spojenia, analyzuje slovné formuly a schémy a rieši syntaktické a stylistické problémy deuteronomickej reči – jazyka. V žiadnej zo štúdií neostáva len na úrovni lexém a slovných väzieb, ale tieto slúžia, ako dokazuje, jednoznačne k výskumu teológie Deuteronomia. Jedinú výnimku, ako hovorí autor v úvode (s. 9) týchto štúdií, tvorí prvý príspevok s názvom *Das Buch Deuteronomium* (s. 11 – 50), ktorý bol vydaný ako posledný (2015) zo všetkých príspevkov. Ide o podstatne prepracovaný príspevok z pôvodného z r. 1998, z 3. vydania známej vysokoškolskej učebnice *Einleitung in das Alte Testament*, ktorá v r. 2015 dosiahla už svoje 9. vydanie a ktorá, mimochodom, by si bezpochyby zaslúžila byť preložená aj do slovenčiny. Hoci tento príspevok bol vydaný ako posledný zo všetkých ostatných, stojí vhodne ako úvodný v celom zväzku, kým ostatné sú zoradené v chronologickom poradí podľa roku ich vydania. Navyše treba dodať, že v tomto príspevku autor vyšiel „s kožou na trh“. Deuteronomium sa totiž stalo na prelome tisícročí masívne študovaným posvätným textom a tento výskum priniesol najrôznejšie teórie o jeho vzniku. Úvodný príspevok ponúka aj akési základné nasmerovanie, ktoré by mal čitateľ držať v mysli aj pri ostatných príspevkoch. Tie vznikali ako súčasť Festschriftov, alebo to boli vyžiadané prednášky, alebo vznikali pre vedeckú debatu na konferenciách, napr. príspevok *Gott kämpft für Israel. Zur Intertextualität der Deuteronomistischen Landeroberrungserzählung mit Exodus 1–14* (s. 197 – 212), ktorý bol prednesený na konferencii o Exode v Badíne 11. septembra 2010 a ktorý ako jediný z 12 vyšiel aj v slovenčine v *StBiSl* 2 (2/2010) 94-111. Napriek tomu, že štúdie nie sú navzájom v úzkom systematickom súvisi, predsa ich spája jeden motív, a to *reč Deuteronomia*.

Táto zbierka všetkých už predtým publikovaných štúdií ponúka viacero výhod, vzhľadom k jednotlivo roztrateným štúdiám. Okrem toho, že sú pospolu a pri tomto ich „reprinte“ boli z pôvodných vydaní odstránené malé vecné alebo jazykové chyby, všetky texty majú navyše v hranatých zátvorkách uvádzané aj strany v pôvodnom vydaní. Viacero registrov v závere – biblický výberový (s. 300 – 303), vecný (s. 304 – 305), vybraných hebrejských slov (s. 306 – 307) a moderných autorov (s. 308 – 311) – dodáva jednotiacu hodnotu a dotvára kvalitu celku. Pomáha totiž odbornému čitateľovi nielen pri hľadaní motívov alebo hebrejských výrazov, ale aj pri výskume Braulikových téz. Tri štúdie *Deuteronomium 4,13 und der Horebbund* (s. 51 – 59), *Der unterbrochene Dekalog. Zu Deuteronomium 5,12 und 16 und ihr Bedeutung für den deuteronomistischen Gesetzeskodex* (s. 61 – 74) a *Deuteronomium 4 und das gegossene Kalb. Zum Geschichtsgehalt paränetischer Rede* (s. 75 – 87) skúmajú napr. parenetický charakter Dt 4, ale aj intertextuálne

prepojenia zmluvy (Dt 4,13) alebo príkazu soboty (5,12) v rámci Deuteronomia, a najmä s deuteronomickým kódexom. Štúdia „Die Worte“ (*hadd^ebārîm*) in Deuteronomium 1–11 (s. 89 – 107) systematicky skúma hebrejské *hadd^ebārîm* v jeho rôznych syntagmatických použitíach a definuje ich zmysel. Napr. zatiaľ čo samotné „slová“ (bez člena) *d^ebārîm* sa vzťahujú všeobecne a predovšetkým na Pánovu reč na Horebe alebo občas aj na Mojžišovu reč, tak spojený výraz „všetky tieto slová“ *kâl-hadd^ebārîmhâ'ellæh* má anaforickú funkciu a je referenciou na presne určené texty (v 12,28 na štyri bezprostredne predchádzajúce zákony o obetách; v 30,1 odkazuje na predchádzajúce požehnanie a kliatbu; v 32,45 na predchádzajúcu Mojžišovu pieseň).

Pre autora sú príslovené vysoko precízne a detailné štúdie, akou je i Die deuteronomistische Landerberunserzählung aus der Josijazeit in Deuteronomium und Josua (s. 109 – 172), v ktorej rozvíja Lohfinkovu tézu a teológiu (1962) o obsadzovaní zeme z Joziášovho obdobia. Rovnako systematicky dôsledne je spracovaná štúdia o formule, ako náležite plniť príkazy (32 × v Dt) s názvom „Worauf ich euch heute eidlich verpflichte“. Beobachtungen zur Verpflichtungs-Formel des Deuteronomiums (s. 173 – 195). Nepochybne k zaujímavým štúdiám patria tri tematické teologické – Die „Glaubensgerechtigkeit“ im Buch Deuteronomium. Ein Beitrag zu den alttestamentlichen Wurzeln der paulinischen Rechtfertigungslehre (s. 213 – 239; vyšlo aj po česky v *ST* 13 (3/2011) 2-23: „Spravedlnost z víry“ v knize Deuteronomium. Příspěvek k starozákonním kořenům Pavlovy nauky o ospravedlnění), Die Liebe zwischen Gott und Israel. Zur theologischen Mitte des Buches Deuteronomium (s. 241 – 259) a Liebe und Gotteserkenntnis. Zu einer Besonderheit deuteronomischer Theologie (s. 261 – 269), v ktorých Braulik pojednáva o spravodlivosti a ospravedlivení, ako aj o láske ako o teologickom ťažisku Deuteronomia a o jej nevyhnutne sociálnom, spoločnom a spoločenskom rozmere. Posledná štúdia Die allgemeine Gesetzparänese und das „paränetische Schema“ (s. 271 – 297) sa zameriava na problematiku parenézy a vôbec neostane nič dlžná tým, ktorí vedia, že v detailoch jazyka Deuteronomia možno jasne identifikovať usporiadanosť motívov a ich diferen-cované použitie a odlišnosť nielen tém, ale i dôrazu na ne. Braulik skúma rôzne spôsoby využitia parenéz v Deuteronomiu. Parenéza niekedy slúži na povzbudenie k plneniu celého korpusu príkazov, resp. Dekalógu, alebo k plneniu jednotlivých príkazov či ich rôznych zoskupení. Autor identifikoval a vysvetlil 14 prípadov s rovnakou parenetickou schémou, pričom sa zameril na všeobecné povzbudzovanie o príkazoch.

Štúdiám, ktoré pochádzajú z cely benediktínskeho mnícha, ťažko vytknúť nepresnosť či i menšie chyby. No určite by čitateľovi boli nápomocnejšie, ak by ich závery autor usadil do širšej problematiky Deuteronomia. Avšak syntetický

pohľad ostáva v dnešných rokoch analýz len na horizonte očakávania a málokto zo skúsených učencov sa odváži ponúknuť ju vyvážene. Vo veci diachronických vrstiev Deuteronomía, v ktorých Braulik sumárne a smelo predkladá svoju teóriu (s. 21 – 28) o vzniku knihy, pokladá rámcové úvodné (1,1-5) a záverečné verše (34,10-12) za posledné a pochádzajúce najneskôr zo začiatku 4. storočia ako doplnok k niekoľkým zmienkam o Mojžišovej smrti (32,48-52; 34,1a*.7-9) ovplyvneným Kňazským spisom (Priesterschrift). Tie isté verše, ktoré boli už viac ako pred polstoročím radené k posledným redakčným vrstvám Pentateuchu (M. Noth), ostávajú aj v Braulikovom náhľade bez akéhokoľvek prepracovania ako posledné slovo Deuteronomía, pričom ich chápe iba ako časovo posunuté do redakcie o takmer dve storočia neskoršej. I keď recenzent na inom mieste ukázal (*Take off your sandals from your feet!* [ÖBS 32], 2008, 171-287), že predovšetkým 34,9-12 vytvára naratívne aj koncepcne nerozdeliteľnú jednotu a že teórie o vzniku týchto veršov mylne ignorujú literárnu stránku unikátneho záveru Pentateuchu, nemôže negratulovať edícii SBAB, že v ostatnom zväzku Braulik predkladá štúdie, ktorých analýza bude užitočnejšia – ako mnohí dúfajú – v pripravovanom komentári k Deuteronomiu (s. 9), na ktorom už Braulik s Lohfinkom pracujú mnohé roky. Aj každému slovenskému čitateľovi, ktorý používa Deuteronomium ako knihu k štúdiu a výskumu, sa vrelo odporúča nahliadnuť do Braulikových zozbieraných príspevkov – *Studien zu Buch und Sprache des Deuteronomiums* – dostupných v knižnici Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne.

Blažej Štrba
Univerzita Komenského v Bratislave
Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta
Banská 28
976 32 Badín
Slovenská republika

GRILLI, Massimo – GUIDI, Maurizio – OBARA, Elžbieta:
Comunicazione e pragmatica nell'esegesi biblica (Lectio 10), Cinisello
Balsamo, MI – Roma: San Paolo – GBPress, 2016. 262 s. ISBN 978-88-215-
9898-2.

Predkladaná monografia je dielom troch profesorov Pápežskej Gregorovej univerzity v Ríme. Cieľ štúdie výstižne ozrejmuje text na zadnej obálke knihy:

(...) príspevok k chápaniu Svätého písma ako komunikačnej udalosti, v presvedčení, že slovo – zvlášť to biblické – nielen „hovorí“, ale „koná“, pretože nenecháva a nechce nechať veci len tak, ako sú. To však znamená, že interpretácia nemôže zostať na úrovni sémantiky, ale musí vziať do úvahy aj komplexný mechanizmus komunikačnej interakcie a jej

Contents

Treaties

<i>Mykhaylyna KLUSKOVÁ</i> The Motif of Land as an Object of Ownership in Psalm 37	137-152
<i>Martina KORYTIAKOVÁ</i> On the Meaning of εἰς παρεμβολὰς αὐτοῦ in Jdt 16:2b	153-174
<i>Pavel VILHAN</i> The Book of Sirach Full of Inspiration	175-185
<i>Alfio Marcello BUSCEMI</i> Paul of Tarsus and Mother Church of Jerusalem	186-207
<i>Helena PANCZOVA</i> The Technique of Translating from Biblical Greek (4): An Analysis of the New Slovak Translation of Psalms 50(51)– 74(75) According to the Septuagint	208-249

Notes

<i>Blažej ŠTRBA</i> The Influence of the Latin <i>misericos</i> on the New Testament Translation “merciful”	250-259
Reviews	260-277
Communications and References	278-282

Obsah

Štúdie

<i>Mykhaylyna KLUSKOVÁ</i> Motív zeme ako predmetu vlastníctva v Žalme 37	137-152
<i>Martina KORYTLIAKOVÁ</i> On the Meaning of εἰς παρεμβολὰς αὐτοῦ in Jdt 16:2b	153-174
<i>Pavel VILHAN</i> Kniha Sirachovcova plná inšpirácie	175-185
<i>Alfio Marcello BUSCEMI</i> Pavol z Tarzu a materská Cirkev z Jeruzalema	186-207
<i>Helena PANCZOVÁ</i> Technika prekladu z biblickej gréčtiny (4): Analýza nového slovenského prekladu žalmov 50(51)–74(75) podľa Septuaginty	208-249

Poznámky

<i>Blažej ŠTRBA</i> Vplyv latinského <i>misericors</i> na novozákonnú prekladovú voľbu „milosrdný“	250-259
Recenzie	260-277
Správy a oznamy	278-282